

Sygn. akt III AUa 1606/14

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 listopada 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w składzie:

Przewodniczący - Sędzia: SA Marcjanna Górską (spr.)

Sędziowie: SA Maria Gleixner-Dyk

SO del. Bożena Lasota

Protokolant: st. sekr. sądowy Anna Kapanowska

po rozpoznaniu w dniu 19 listopada 2015 r. w Warszawie

sprawy U. S.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych III Oddział w W.

o zwrot nienależnie pobranych świadczeń

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych III Oddział w W.

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie XIII Wydział Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 21 lipca 2014 r. sygn. akt XIII U 690/14

zmienia zaskarżony wyrok i odwołanie U. S. oddala.

(...)M. B. L.

Sygn. akt III AUa 1606/14

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 4 marca 2014 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych III Oddział w W. zobowiązał U. S. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 stycznia 2012 r. do 31 sierpnia 2013 r. w kwocie 13604,40 zł.

Odwołanie od powyższej decyzji złożyła U. S.. Domagając się jej zmiany i ustalenia, że nie ma obowiązku zwrotu świadczenia, zarzuciła, że decyzja wydana została z naruszeniem prawa materialnego, tj. art. 138 ust. 1 w zw. z art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS poprzez jego niezastosowanie, tj. brak pouczenia jej i jej syna J. S. o możliwości zwrotu pobieranej renty socjalnej. Odwołująca zarzuciła błąd w ustaleniach faktycznych poprzez bezzasadne uznanie, że była beneficjentem renty socjalnej, podczas gdy całość tej renty przekazywała synowi J. S., a więc odgrywała rolę posłańca, dla siebie renty socjalnej syna nie pobierała, nie jest więc zobowiązana do jej zwrotu.

Pozwany organ rentowy wnosił o oddalenie odwołania. W uzasadnieniu swojego stanowiska powołał się na treść art. 138 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w z. z art. 15 pkt 1 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej stwierdził, które uzasadniają rozstrzygnięcie zawarte w zaskarżonej decyzji.

Wyrokiem z dnia 21 lipca 2014 r. Sąd Okręgowy w(...) XIII Wydział Ubezpieczeń Społecznych zmienił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych III Oddział w W. z dnia 4 marca 2014 r. (nr (...))w ten sposób, że ustalił, iż U. S. nie jest zobowiązana do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z tytułu renty socjalnej J. S. za okres od dnia 1 stycznia 2012 roku do dnia 31 sierpnia 2013 roku w kwocie 13604,40 złote.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że decyzją z dnia 3 lutego 2009 r. przyznano ubezpieczonemu J. S. prawo do renty socjalnej, która ostatecznie przysługiwała do 31 sierpnia 2013 r. Świadczenie było przekazywane za pośrednictwem poczty adresatowi J. S..

W dniu 6 września 2013 r. zastępca kierownika D. Penitencjarnego Aresztu Śledczego w W. B. przekazał do organu rentowego wniosek J. S. o ponowne ustalenie prawa do renty socjalnej.

Decyzją z dnia 18 września 2013 r. organ rentowy odmówił J. S. prawa do przedmiotowego świadczenia wskazując, że renta socjalna nie przysługuje osobie tymczasowo aresztowanej lub odbywającej karę pozbawienia wolności. Organ rentowy ustalił bowiem, że J. S. przebywa w jednostce penitencjarnej od 30 grudnia 2011 r.

Poczta Polska pismem z dnia 14 października 2013 r. poinformowała organ rentowy, że pocztowe przekazy elektroniczne o wskazanym przez organ rentowy numerach identyfikacyjnych na wskazane kwoty zostały wypłacone w okresie od 12 października 2012 r. do 13 sierpnia 2013 r., a odbiorcą kwot przekazów była matka adresata U. S.. W konsekwencji dokonanych ustaleń organ rentowy wydał zaskarżoną decyzję.

Nadto na podstawie zeznań odwołującej Sąd pierwszej instancji ustalił, że rentę przynosił listonosz a pobrane świadczenie odwołująca przesyłała w całości synowi na konto Zakładu Karnego i z tego konta syn 3 razy w miesiącu mógł wypłacać pieniądze na zakupy, leki. Syn odwołującej nadal przebywa w Zakładzie Karnym do 2016 r., ale nie pobiera już renty.

Przystępując do oceny zasadności odwołania Sąd Okręgowy wskazał, że stan faktyczny nie był między stronami sporny a spór sprowadzał się jedynie do interpretacji skutków prawnych wynikających z przyjętych ustaleń faktycznych.

Sąd pierwszej instancji podniósł, że zgodnie z art. 8 ustawy ust 1 - 2 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej renta socjalna nie przysługuje za okres tymczasowego aresztowania lub odbywania kary pozbawienia wolności, z zastrzeżeniem ust. 1a. Przepisu ust. 1 nie stosuje się do osób odbywających karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Osoba tymczasowo aresztowana lub odbywająca karę pozbawienia wolności jest obowiązana niezwłocznie powiadomić właściwy organ wypłacający rentę socjalną o tymczasowym aresztowaniu lub o odbywaniu kary pozbawienia wolności. Obowiązek ten spoczywa również na dyrektorze aresztu lub zakładu karnego.

Sąd wskazał, że w myśl art. 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227) osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu (ust. 1). Za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się:

- 1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania;
- 2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.

Za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się również świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu.

Odnosząc treść cytowanego przepisu do stanu faktycznego sprawy, Sąd Okręgowy stwierdził, że w niniejszej sprawie osobą uprawnioną do renty socjalnej jest J. S., który nie miał ustanowionego przedstawiciela ustawowego ani nie upoważniał nikogo do pobierania w jego imieniu renty socjalnej.

Sąd podkreślił, że z treści art. 138 wynika, że dana osoba jest obowiązana do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia wówczas, gdy zostało ono wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, o ile była ona pouczona o braku prawa do jego pobierania.

Sąd podkreślił przy tym, że wymóg pouczenia osoby zobowiązanej do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia jest szczególnie istotnym elementem tej regulacji nie można dokonania pouczenia domniemywać. Sąd Okręgowy zauważył, że w niniejszej sprawie U. S. nigdy nie występowała w postępowaniu związanym z prawem do renty socjalnej jej syna. Tymczasem pouczenie musi być skierowane do osoby zobowiązanej do zwrotu świadczenia, a konsekwencją braku takiego pouczenia, zgodnie z powołanym art. 138 ust. 2 pkt 1, jest niemożność nałożenia obowiązku zwrotu świadczenia, jako nienależnie pobranego.

W ocenie Sądu Okręgowego, ta ostatnia przesłanka nie została spełniona w stosunku do odwołującej U. S., bowiem nie było właściwego pouczenia wnioskodawczyni przez organ rentowy. Odwołująca przed dniem wydania zaskarżonej decyzji nie otrzymała decyzji, w której znajdowałoby się pouczenie o okolicznościach powodujących zawieszenie prawa do renty socjalnej jej syna i nie miała obowiązku zapoznania się z decyzją przyznającą prawo do renty J. S., w której bezspornie znajdowało się stosowne pouczenie. Na marginesie Sąd pierwszej instancji zauważył, że odwołująca się świadczenie za sporny okres przekazała synowi na konto w Zakładzie Karnym.

Mając powyższe na uwadze i na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. Sąd Okręgowy orzekł jak wyroku.

Apelację od tego wyroku złożył Zakład Ubezpieczeń Społecznych III Oddział w W..

Zaskarżając wyrok w całości apelujący zarzucił mu naruszenie prawa materialnego poprzez błędną jego interpretację i niewłaściwe zastosowanie, a w szczególności przepisu art. 138 ust. 3 w zw. z art.138 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2013 r., poz.1440) oraz prawa procesowego, t.j. art. 233 § k.p.c. przez błędne ustalenie stanu faktycznego, że w stosunku do osoby, która pobrała świadczenie z przyczyn niezależnych od organu rentowego, istnieje obowiązek pouczenia wskazany w art.138 ust. 2 pkt 1 ustawy.

Wskazując na powyższe apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania, ewentualnie o jego uchylenie i skierowanie sprawy do sądu pierwszej instancji, celem ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu apelacji skarżący podniósł między innymi, że nie podziela stanowiska sądu pierwszej instancji wyrażonego w uzasadnieniu skarżonego wyroku, ponieważ narusza ono wskazane przepisy prawa jak również pozostaje w sprzeczności z treścią zebranego materiału dowodowego.

Zgodnie bowiem z treścią art. 138 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych za niezależnie pobrane świadczenie w rozumieniu ust. 1 uważa się również świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu.

Apelujący wskazał, że uprawniony do renty socjalnej J. S. nie poinformował organu rentowego, że od dnia 30 grudnia 2011 r. przebywa w areszcie śledczym, co powoduje, że wypłacone świadczenie w okresie od dnia 1 stycznia 2012 r. do dnia 31 sierpnia 2013 r. jest świadczeniem nienależnie pobranym i podlega zwrotowi.

Według apelanta przepis art. 138 ust. 3 nie wymaga udzielenia osobie, która pobrała świadczenie stosownego pouczenia, o którym jest mowa w art. 138 ust. 2 ust. 1 ustawy. Do takiego wniosku prowadzi bowiem wykładnia

gramatyczna wskazanego przepisu, jak i stanowisko doktryny (vide: Marcin Bartnicki - komentarz do art. 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych).

Skarżący podkreślił, że Sąd pierwszej instancji wywodząc, że organ rentowy nie dokonał właściwego pouczenia U. S., o którym mowa w art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy, dokonał błędnej oceny stanu faktycznego, gdyż w stosunku do ubezpieczonej przepis ten nie ma zastosowania, bowiem ubezpieczona pobrała świadczenie rentowe, które było jej nienależne, gdyż adresatem i uprawnionym do świadczenia był jej syn J. S.. Z tych względów, zdaniem organu rentowego, apelacja jest uzasadniona.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja podlegała uwzględnieniu albowiem podniesione w niej zarzuty okazały się usprawiedliwione.

Na wstępie przypomnieć należy, że przedmiotem kontroli Sądu pierwszej instancji była decyzja organu rentowego zobowiązująca wnioskodawczynię U. S. jako osobę trzecią do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia za okres od 1 stycznia 2012 r. do 31 sierpnia 2013 r. w wysokości 13604,40 zł. Wymieniona kwota, jak prawidłowo ustalił Sąd Okręgowy, stanowiła kwotę pobranej przez wnioskodawczynię renty socjalnej przekazywanej za pośrednictwem poczty jej synowi J. S., przebywającemu od dnia 30 grudnia 2011 r. w jednostce penitencjarnej.

Prawidłowo także Sąd pierwszej instancji odwołując się do treści art. 8 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (tekst jednolity: Dz.U. z 2013 r., poz. 982) ustalił, że w okresie wskazanym w decyzji renta socjalna J. S. nie przysługiwała.

W rezultacie, istota sporu sprowadzała się do oceny, czy przedmiotowe świadczenie wypłacone za okres wskazany w zaskarżonej decyzji było świadczeniem nienależnie pobranym i czy wnioskodawczyni jest osobą zobowiązaną do jego zwrotu. Zachodziła zatem konieczność odniesienia regulacji zawartej w art. 138 ust. 1, 2 i 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (obecnie tekst jednolity: Dz.U. z 2015 r., poz. 748) mającego zastosowania z mocy art. 15 pkt 1 ustawy o rencie socjalnej do okoliczności faktycznych niniejszej sprawy.

Przepis art. 138 w ust. 1 stanowi, że osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu. Za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu cytowanego przepisu uważa się między innymi, świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania (art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy emerytalnej). Z kolei w ust. 3 przepis ten postanawia, że za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się również świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu.

Jak wynika zatem z cytowanego przepisu, obowiązek zwrotu pobranego świadczenia przez osobę inną niż wskazana w decyzji organu rentowego, wymaga ustalenia, że wypłacone świadczenie było nienależnie pobranym w rozumieniu ust. 2 tego przepisu oraz, że jego wypłata miała miejsce z przyczyn niezależnych od organu rentowego.

W konsekwencji należało ustalić czy zaistniały okoliczności powodujące ustanie prawa do renty socjalnej i czy osoba pobierająca świadczenie była o tych okolicznościach powiadomiona (art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy). Treść przedmiotowego unormowania miał na uwadze Sąd pierwszej instancji, wadliwie jednak przyjmując, że określone w nim warunki muszą być spełnione w odniesieniu do osoby niewskazanej w decyzji organu rentowego.

Taka wykładnia przepisu, w ocenie Sądu Apelacyjnego, pozostaje w sprzeczności z jego brzmieniem, a dodatkowo podważa ratio legis omawianego unormowania. W praktyce bowiem organ rentowy nie ma możliwości przewidzenia osoby, której może być wypłacone świadczenie. W konsekwencji regułą byłyby brak pouczenia o okolicznościach powodujących ustanie prawa lub jego zawieszenie czy też wstrzymanie.

Tymczasem przepis art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy posługuje się pojęciem „osoby pobierającej świadczenie”, a więc w przeciwieństwie do „osoby innej niż wskazana w decyzji organu rentowego” (ust. 3 art. 138), jest to osoba w tej decyzji wskazana. Skoro zatem w rozpoznawanym stanie faktycznym adresatem decyzji i świadczeniobiorcą był syn odwołującej J. S., to obowiązek pouczenia o okolicznościach powodujących ustanie, zawieszenie lub wstrzymanie świadczeń odnosił się do jego osoby. Fakt pouczenia J. S. o wskazanych okolicznościach nie budzi jakichkolwiek wątpliwości, w tym również Sądu Okręgowego. Przedmiotowe pouczenie zawarte zostało bowiem w pierwszej decyzji ustalającej wymienionemu prawo do renty socjalnej z dnia 3 lutego 2009 r. i zostało powtórzone w kolejnych decyzjach przeliczających świadczenie.

W rezultacie, skoro wypłacone U. S. jako osobie niewymienionej w decyzji organu rentowego świadczenie, było nienależnie pobranym w rozumieniu art. 138 ust. 2 pkt 1 cytowanym wyżej, to stosownie do treści ust. 3 tego przepisu odwołująca się jest zobowiązana do jego zwrotu. Oznacza to, że rozstrzygający inaczej wyrok Sądu Okręgowego wydany został z naruszeniem przepisów wskazanych w apelacji, co prowadzić musiało do jego zmiany i oddalenia odwołania U. S..

Mając powyższe na uwadze i z mocy art. 385 k.p.c. Sąd Apelacyjny orzekł jak w wyroku.

Sędziowie: Przewodniczący:

(...)

(...)